

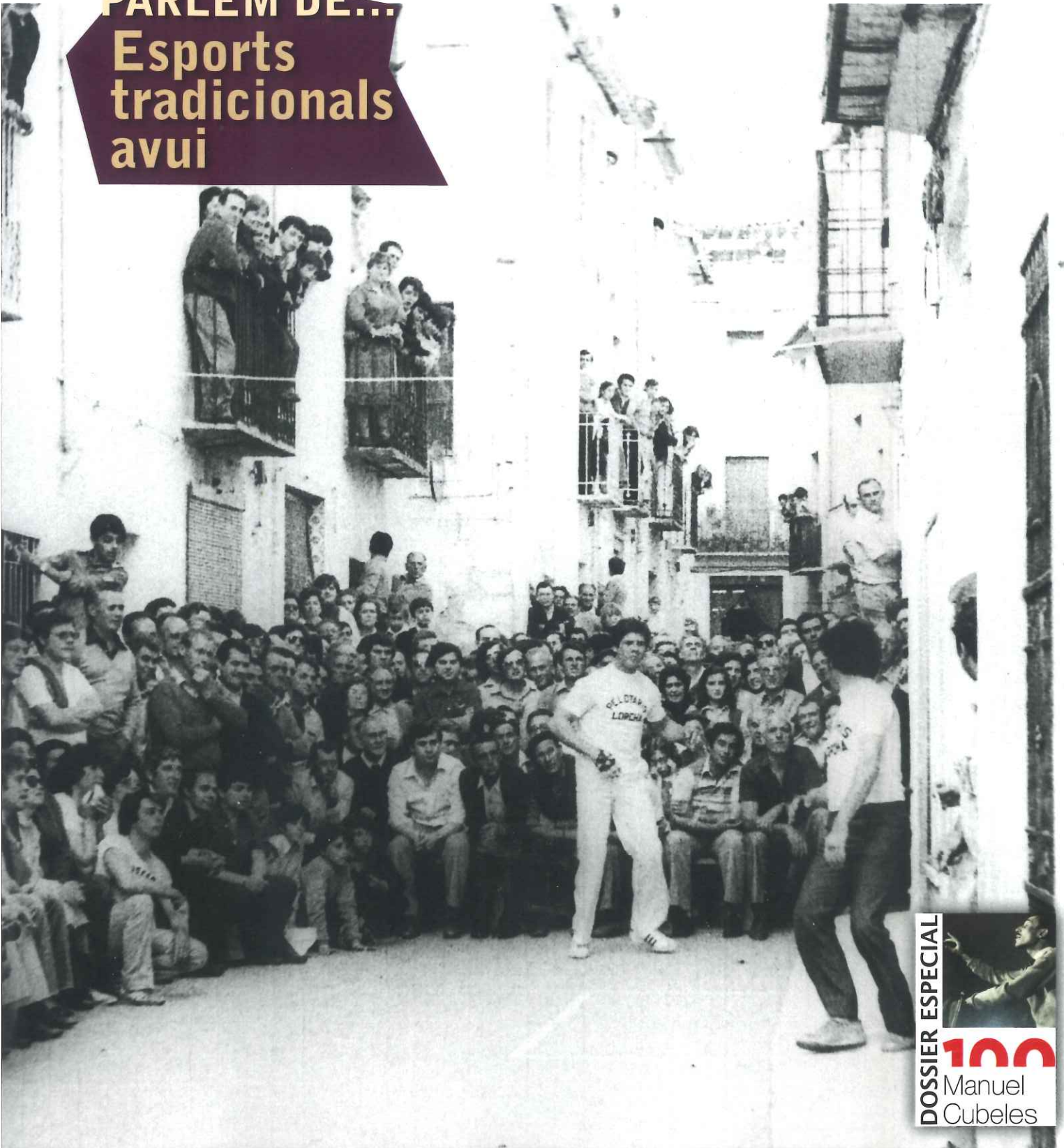
revista de música i cultura popular

caramella

12 €

PARLEM DE...

Esports
tradicionals
avui

DOSSIER ESPECIAL

100
Manuel
Cubeles

LA COL·LECCIÓ RAMONA VILA (CAN XELÍ) AL MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA

Raquel Castellà i Perarnau
(Conservadora del Museu d'Història de Catalunya)

MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA/MHC (ERIC PAMIES)

LES JOGUINES COM A EINA DE TRANSMISSIÓ DELS ROLS DE GÈNERE

El Museu d'Història de Catalunya ha rebut el llegat d'una col·lecció procedent de la població de Perafita (Osona). La propietària de la col·lecció, Ramona Vila Vall, va cedir, a la seva mort, una col·lecció ingent d'objectes etnològics i històrics que va reunir al llarg dels anys. La col·lecció consta de més de 3.000 objectes amb un estat de conservació excepcional. De l'ampli fons destaquen els objectes de vida quotidiana o que es podien adquirir a les antigues botigues de queviures, ja que la família Vila regentava des de principis del segle XIX una botiga al carrer Major de Perafita.

La col·lecció Ramona Vila destaca per la temàtica de cultura popular i un marcat caràcter etnològic: joguines antigues, algunes encara

per estrenar, llibres dels anys trenta i quaranta, troncs i altres objectes destinats als infants, utensilis per a elaborar formatge, objectes utilitzats per les bugaderes, material vinculat al moviment feminista, material de la Guerra Civil Espanyola, roba, eines de pagès... És només una mostra de la tipologia d'objectes que inclou la cessió. Totes les peces, la majoria dels segles XIX i XX, tenen un gran valor històric i artístic i estan vinculades a la societat catalana i, sobretot, l'aspecte de gènere: temàtica per ampliar i revisar al museu.

Des de l'Àrea de Registre i Museografia del Museu es duu a terme l'inventari i la catalogació d'aquesta col·lecció per tal de presentar-la al públic i posar-la a l'abast de les persones investigadores. Un dels conjunts que més destaca de la col·lecció són els jocs i les joguines. Sovint, el biaix androcèntric en relats i discursos expositius arrenca

des de les polítiques d'adquisicions, que sovint han deixat de banda la representació del gènere i la cultura infantil.

La cultura infantil ha anat generant al llarg dels segles un patrimoni propi, que comprèn tot allò que fa referència al món educatiu i lúdic. Del conjunt d'elements que integren aquesta cultura infantil destaca el seu patrimoni material, del qual són una part molt important les joguines. A Catalunya, a partir del segle XIX i principis del XX, es va viure clarament un augment quantitatiu i qualitatiu en la producció industrial de joguines infantils. Aquest increment va fer que els infants, independentment de la seva procedència o del poder adquisitiu de les seves famílies, hi tinguessin accés amb una progressiva facilitat.

La joguina ha experimentat una evolució a conseqüència de les

noves tecnologies i les necessitats que han anat sorgint; els usos i els materials amb què es fabriquen els joguets han anat canviant, però el que indiscutiblement no ha canviat és el fet que els infants continuen jugant. Les joguines són consubstancials als infants de tots els temps: entretenen, diverteixen i es fan estimar. I eduquen —per bé i per mal—, en el sentit que transporten el món dels adults al dels infants.

LES JOGUINES SEXISTES: PERPETUACIÓ DELS ROLS

Les joguines, igual que els llibres de text, van ajudar a definir en nens i nenes la segregació de rols designant comportaments estereotipats a un i altre sexe, una discriminació sexual imposada ja des de la infància.

El canvi social i polític produït per l'esclat de la Guerra Civil (1936-1939), unit als interessos polítics i ideològics del nou règim franquista basat en el nacionalcatolicisme, va comportar una tornada a la tradició educativa de l'Antic Règim. El nou model ideològic franquista es va imposar en totes

les direccions, sobretot en el context educatiu i lúdic de l'infant. En conclusió, hi trobem dos models oposats, que aboquen les dones a la submissió, l'obediència i el seguiment de l'home.

El nacionalcatolicisme va tornar a l'antic ideal de feminitat d'imposar límits a les dones i situar-les en l'esfera domèstica, i va enfortir així el seu paper d'esposes i mares. Aquest ideari es va difondre a tots els centres educatius a través d'assignatures específiques. Durant tot el franquisme es van reforçar tant la desigualtat de gènere com la separació de rols i les diferències curriculars en l'aprenentatge de matèries *mujeriles*, amb la qual cosa les dones van quedar relegades a l'espai domèstic i al desenvolupament del paper d'esposes, mares i cuidadores de la llar. L'escola es va emprar per a divulgar els nous valors entre la població infantil espanyola, i les joguines no en són cap excepció.

Les joguines o jocs cauen en la reproducció i la promoció d'uns estereotips de gènere que perpetuen rols i conductes sexistes. Les característiques i el contingut dels jocs influeixen en la perso-

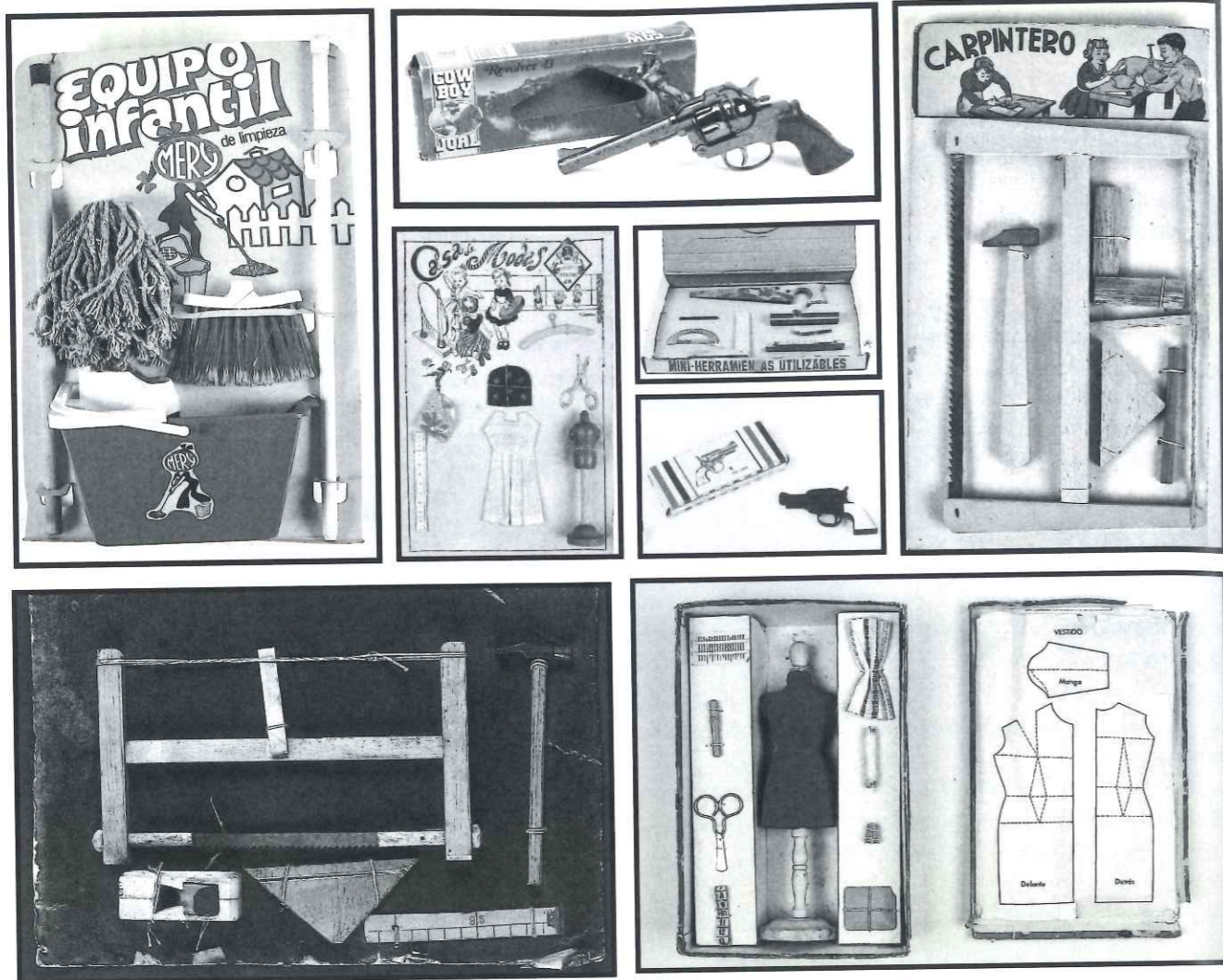
nalitat dels infants i els adolescents i constitueixen una font de transmissió d'aprenentatge i valors. La reproducció de conceptes sexistes en les joguines impedeix el ple desenvolupament dels infants i atempta contra el principi d'igualtat d'oportunitats. En definitiva, les joguines i els jocs transmeten valors, construccions socials i culturals.

Els rols de gènere, establerts per la societat, estaven molt marcats en el disseny de les joguines d'aquella època i la publicitat reforçava els estereotips sexistes existents. Els infants de finals dels anys cinquanta i sobretot de la dècada dels seixanta van ser la primera generació educada davant del televisor, i vivien quotidianament amb la publicitat d'una societat cada vegada més consumista.

JOGUINES I GÈNERE FEMENÍ DURANT EL FRANQUISME

Entre les nenes, una de les joguines que causava més sensació eren els estris i els atuells de cuina petits, més coneguts com a *fireta*. Hi

MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA/MHC (PACO AMATE)

havia una gran varietat d'objectes, com ara olles, plats..., fins i tot altres objectes de petites dimensions que imitaven aliments de l'època. Juntament amb les nines, formaven part de l'univers infantil femení. Reproduïen amb la màxima fidelitat els objectes de la vida domèstica i imitaven la mare en les seves funcions i activitats, centrades en la cura de la llar i la mainada. A finals del segle XIX, les firetes van començar fabricar-se amb llauna, un aliatge d'acer i estany, molt més resistent, i es van deixar d'utilitzar la fusta o la terrissa. A partir dels anys trenta i quaranta, les cuinetes van incorporar els colors i es començaren a produir cuines senceres amb la seva pica, els armaris, jocs de te i cafè, olles, cassoles... La primera fàbrica de joguines de llauna de l'Estat espanyol fou la Casa Payá i va començar fent eines, setrills i altres objectes de llauna a Ibi (Alcoià). A Catalunya, els precu-

sors d'aquesta activitat van ser els anomenats *llauners* de Gràcia.

L'autèntic boom es va produir als anys seixanta amb la gran irrupció dels principals electrodomèstics, que van significar una revolució en les tasques domèstiques i van contribuir a alleugerir les dures feines que assumien les dones. Amb la revolució a la llar es van anar incorporant més estris i aparells de fireta perquè les nenes juguessin: d'aparença molt realista i que a partir dels anys seixanta van començar a adoptar el plàstic com a matèria principal de construcció. Però una de les joguines que més agradava en aquesta dècada eren els jocs i els accessoris sota la denominació genèrica de la *Señorita Pepis*, produïts per l'empresa barcelonina Graines, SA. Gràcies a la publicitat televisiva, la *Señorita Pepis* va assolir una gran popularitat i va irrompre els anys setanta amb conjunts

de jocs de perruqueria, tocadors amb maquillatge, tocadors amb bijuteria, disfresses o conjunts de costura, una extensa gamma de productes ben definits per a la condició de nena. L'any 1969 el responsable de Graines, Enric Giménez i Mañanet, va crear el Club de Amigas de la Señorita Pepis. A l'interior de la caixa de cada joguina hi havia una carta on s'adjudicava a la nena propietària un número de sòcia, signada per la *Señorita Pepis*. El club arribà a tenir més de 138.000 sòcies d'entre set i catorze anys, edat en què eren donades de baixa.

JOGUINES I GÈNERE MASCULÍ DURANT EL FRANQUISME

En l'imaginari col·lectiu els nens eren concebuts com a fusters, mecànics, constructors, esportistes, amants dels automòbils o de les

armes. Els primers cotxes o camions eren de llauna i es caracteritzaven pel fet de tenir uns colors intensos i brillants que captivaven petits i grans. Però en la dècada del 1940, durant els primers anys del franquisme, la llauna va patir una certa decadència a causa de la falta de matèries primeres i, de mica en mica, entre el 1950 i el 1975, el plàstic va substituir la llauna, la fusta i el cartó tradicionals en la fabricació de joguets.

La imitació de les activitats dels adults ha estat sempre un dels objectius preferits dels nens i les nenes d'arreu del món al llarg de totes les etapes històriques. Arcs, fletxes, espases, pistoles, escopetes..., proveïdes de mecanismes per propulsar taps de suro a distàncies curtes o capaces de reproduir el so d'un tret real a través d'un pistó, formaven part de les joguines habituals dels nens, tot i que es començaren a fer petites campanyes, encara molt incipients i amb poca repercussió, contra la joguina bèl·lica. Als anys cinquanta i seixanta, la indústria cinematogràfica va posar de moda les pel·lícules del gènere *western*, que van popularitzar les reproduccions de revòlvers i les disfresses d'indis i de *cowboys*. Així doncs, en aquella

època els nens s'identificaven amb el gènere del *western*, i el fort de fusta, els indis, els soldats i els vaquers de plàstic van ser una de les joguines més desitjades. Als anys setanta aquest fenomen va deixar pas a la Segona Guerra Mundial i va aparèixer al mercat un sofisticat arsenal infantil: fusells, metralletes, granades de plàstic, cascs, tancs... A poc a poc la joguina va caure en una crisi generalitzada, motivada per l'aparició de les videoconsols, en què una altra vegada apareixien alguns videojocs de gran violència i competitivitat que animaven els nens a convertir-se en grans jugadors, lluny de ser simples aficionats.

LA JOGUINA EN L'ACTUALITAT

Actualment, la joguina s'ha convertit en un element més de la societat de consum. En els darrers cinquanta anys, i malauradament encara avui en algunes ocasions, els jocs i les joguines es presenten en els catàlegs reproduint els estereotips de gènere. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) ha denunciat en el seus informes que en l'actualitat es continua donant una

visió esbiaixada, binària i sexista de les joguines a través de la televisió i les plataformes digitals.

L'informe anual del CAC de l'any 2019 constata que quasi la meitat dels anuncis (48 %) que es van emetre a TV3, al Super3 i a 8TV entre el 10 d'octubre i el 15 de desembre contenien estereotips de gènere, cosa que significa un 17 % més que l'any anterior i una de les pitjors dades registrades des que l'ens va començar a fer-ne un seguiment l'any 2001. Una bona part dels spots publicitaris encara avui teixeixen una correlació entre les joguines que s'exhibeixen i el gènere de qui apareix com a protagonista del relat publicitari.

Cal possibilitar que les nenes i els nens, i també aquelles persones que s'identifiquin amb un gènere no binari, juguin amb diferents jocs, independentment de quina identitat de gènere els hagi atribuït la societat. El fet de jugar només amb uns determinats tipus de jocs limita el seu desenvolupament. Cal que cada infant pugui tenir com més experiències de joc millor i el més diverses possibles per afavorir l'heteronormativa i crear una societat més equitativa, diversa, curosa i lliure de violències.

MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA/MHC (PACO AMATE)

